

Нашата литературна критика, разбира се, трябва да установява принципи положения, за да може — изхождайки от тях — да прави конкретни преценки на дадено произведение и да дава правилни напътствия на отделните автори. Но имам впечатление, че голяма част от нашите утвърдени критици като че ли дават превес на разглеждането на общите въпроси, впускат се прекалено дълго в теоретични разсъждения, по които много е писано и у нас и в другите страни и не отдават необходимото значение на конкретните изложения за литературните прояви у нас. А когато заговорят конкретно, липсва достатъчно разнообразие в сравненията, чрез които се сочи развитието на литературата у нас. Те предпочитат да се отдават на историзъм или на догматизъм — така като че ли е по-лесно — отколкото направо и конкретно да се заловят с отделен анализ на онова, което се ражда из ден в ден под техните погледи, на онова, което като крехко цвете жадно чака да бъде поръсено, подкрепено, освежено от тяхната авторитетна мисъл. И аз се питам дали в момента, когато се осъществяват грандиозните промени в нашия живот, е по-полезно да се излива цяло ведро вода на израснало дърво, отколкото да се полива цветче по цветче онова, което никне, търси място под слънцето в широките градини на живия живот.

Естествено нуждата да бъдат предмет на по-обстойна и изчерпателна критика се отнася не само за новоизлизащите произведения на младите писатели, но и за писатели, които по-отдавна пишат. Желателно, полезно и положително е — и това е дълг на нашата литературна критика — да не остава нито едно произведение, което заслужава внимание, без да бъде подложено на критична преценка.

ЗА ИЛИ — ПРОТИВ. . .

Серафим Северняк

Твърде късно или по-точно неуместно е — поне за мене — да теоретизирам върху литературната критика. Критика е гръцка дума, не познавам етимологията ѝ, но в един речник е казано, че тя означавала „подробно разглеждане, особно на литературно произведение, като се изтъкват грешките и достойнствата му. . .“ Второто значение на тази дума, според речника, било „хулене, одумване. . .“

Що се отнася до нашата съвременна литературна критика, намирам, че тя спазва по-скоро второто значение на призванието си, според както е формулирано в споменатия речник. Не че няма в нашия литературен живот прояви на трезво, честно и вдъхновено преценяване на литературните факти. Просто обратното — хуленето, одумването, неразбирането, социологизирането, вкусовщината, от една страна, или безпринципността, лицеприятието и нелитературните съображения, от друга, са много повече. Знам, че твърдението ми ще предизвика много неволни и снизходителни гримаси. Но и на мен ми е дотегнало да бъда читател на съчинения, които бъркат с нечисти пръсти в живеца на литературата, и които едновременно с това са невъобразимо далеч от сферата на изкуството.

Наскоро, струва ми се, в един английски филм, прочетох в надписите, че човек не бива да пише за любовта, ако не е поет. Убеден съм, че същото важи и за критиката: никой няма право да пише за литературата, ако не е творец. Иначе създаването на статии по един или друг повод от литературния живот се превръща в средство за самоизява. Преценителят иска да натрие носа на автор и читатели с пубертетните си енциклопедични познания, посредством някой и друг префърцунен цитат или да смае света с необоснованата си категоричност. Напоследък, в увлечението си за себеизява, нашите критици забравиха, че са призвани да помогнат на читателя да се ориентира, да преценяват явленията, да предпазват, насочват и окрилят и преминаха в попрището на самоизяждането. Явление, твърде характерно за нарцисоманията, болнавата честолюбие и непричастие то към онова, което се създава в името на човека и неговото бъдеще.

Мнозина, които четат тези редове, ще свият устни — ето още един, който смята, че литературната критика му е виновна за личните неуспехи. Литературни неуспехи аз имам и те сигурно не са малко, но не мога да поставя наравно със себе си човек, който за една и съща моя книга в едно издание пише изцяло положителна статия, а в друго — изцяло отрицателна. Моето обяснение за това безобразие е, че едното издание по един начин е поръчало рецензията, а другото — по друг. Смятам, че при един нормално поставен литературен живот на такъв човек би трябвало да му се отнеме правото да печата. Или нищо — нека си печата. Просто още едно доказателство на старата истина, че критиката се забравя, а книгата остава.

Нашите издания гъмжат от рецензии, в които неграмотността и безсилието за справяне с литературните факти се редуват с нагаждане, конюнктура и дори най-елементарно подмазване. Лично аз не бих напечатал положителна статия за една книга, чиито автор е един от ръководителите на изданието, където ще се помести. От първично чувство за самостоятелност, от демагогия, все едно. . . А ако съм редактор, не бих пунал хвалебна статия за моя книга в изданието, на което съм един от ръководителите.

Литературният живот у нас има нужда от силно, могъщо озониране със струи на принципност, честност, загриженост. Има нужда от компетентни анализи, а не от попръжни или поклони.

Все ми се струва, че писателите напразно странят от благородното задължение да оценяват труда на своите колеги. Това е едно крайно нужно стъпало към нормализирането на литературния живот у нас, което за сега все още е начален процес. Поне що се отнася до литературната критика.